

SORNE UNTZUETA

Euskal literaturan ez dira gitxi euskeraz idatzi daberen emakumezkoak. Danak bat-banatzera ezker, mordertoa egingo lekuie. Bizenta Mogel'egandik asi ta gaur idazten dabeneraño, Jone Azurtza'ganaiño abididez, izen-erreskada polita cioko geunke. Azken urteotan, izan be, aomen andikoak ditugu: Tene, Julene Azpeitia, Onintze, Maitc, ta abar; guztiokiu sail ederra osotzen da. Onen arteko dozu Sorne Untzueta be.

Lauaxeta bizkaitar olerkari gurenak sarri goratu eban euzko-emakumea, bertsoz eta prosaz. Eder ikusten zituan euskal alabak, naiz sukaldeko arazoetan langille, naiz gizarteko goraberetan, politikan, ofizian... Euek bai dira geroaren itxarokizun: aundi-kiro abestuak daukaguz bere poemetan, eusko alaben soin-edertasuna ta biotza.

Emakumearen biotza, izan be, arrokari ta andiputzak —edo-ta lizunke-riak— usteldu barik dirauancan, ederra dogu, zoragarria; literatura testigu, zelan ikusten zituan gauzak, esate baterako, Txile'n jaioa izan arren, zaretan eusko-odola eroian Gabriela Mistral'ek! Biotz leun, adeitsu, samurra darakusgu dardaraz «Fernura» bere poesia-liburu atsegingarrian.

Euskal idazle

Sorne Untzueta be euskal idazle ta olerkari dozu. Prosaz eta bertsoz idatzi dausku. Abando-Bilbao'n jaioa da 1900-11-27'en. Bertan osotu zituan bere ikasketak, Maistra karrera eginik. Gero, Errigoiti'n, Plentzia'n, Lemoña'n eta Berango'n eraktsi eban. 1930'an Lemoa'tik idazten dau «Euzkerea» aldizkarian.

Errepublikara garaian batez be, 1931'tik aurrera, erririk erri ibilli yakun izlari erime, eusko emakumeak erri-ke-ta ta politikan daukazan betebearrak euskeraz eta erderaz adierazo ta zabaldurik. Gerratean Prantzi'ra anka egin euskun, Paris'ko «Euzko Deya»-u olerki batzuk argitara emonik. Gaur Euskalerrian bizi da.

Euskal idazle dogunez, Bilbao'ko euzko gaztediak zuzentzen eban «Euzkerea»-n. «Euzko Deya»-n esta Guatemala'ko «Euzko-Gogoa»-n azaldu ditute batez be, bere idazlanak. «Utarsus» izenordea, edo laburtua, erabilili dau sarri.

Eder izan dau bere arloko gaiak erabiltea. Ikastolan ikusi ditun gaitzak era erreztasunak, umetxoak euskeraz ta erderaz ikastea, esaterako. Zentzun andiz biribildua dau «Ikastolatan bi elez» deritxan lana. Ba-daki ondo be umetxoan biotzak zelan za-

baltzen diran, eta adimen-orriak; zelako burruka sortzen dan, laño artean lez, bi izkuntzen artean; burruka ortan zelan jokatu bear dauan irakasleak, eta umetxoak.

Olerkari

Biran daukaguzan gauzak eder opa-ka dagoz. Gu, alan be, ez gara sarri ortaz konturatzen. Eder-jasotzaileak bere biziko pozak izan oi ditu: olerkariak geien bat orrelakoak izaten dira, inguruko ederraz konturatu ta barruz be ederra, euren senez ta jakitez, sortu ta biribiltzen dabena. Zeregin duña, gurena ziarrik asko.

Ortan alegindua da Sorne. Ba-daki inguruko ederra jasoten; ba-daki baita, barnera begira, ederra, erleak ezta lez, adimen eta biotz-errotan cio ta moldatzen. Olan ondua dau olerki morderoa. Dirala ogei ta lau bat urte, neure «Milla euskal olerki eder» liburua eratu nebanean, Utarsus'en bi be «—Gomutakiak» eta Gogo ituna» bertan sartu nituan.

«Gomutakiak» zortzi ahapaldiko poesi leuna dozu. Gaztetako gomutak ya torkoz, gozo ta samur, gogora. Ibai ondoan dagoan bide zabaleraiño dator, gaur be, antxiña lez, itxasotiko kresal usaiña. Orrek lo egoan gomuta bat berbitzen dau: begi urdin batzuk ixetu. Olerkariak:

«Zugatx ostian zagoz, ene maitia?» ditauntsot une baten. Ez, begi urdiña dagoz nigandik urrun, izarren antzez, neuretzako betiko lortu eziñak».

Ibai geldiak basca dauko barruan, goian ur gardena; azalcan, «antzez-kura lez», ortzeko margoaz margoztuta dago. Gaiñetik beintzat eder! Olerkariaren arima be, itxaso antzekoa yako; gentza ta bakea ipiñi gura leuke barenean. Baiña ez yako errez. Giza-maitasunak, aitzu eziñak izanda be, benetan dira basazkoak. Itxaso barrua noski! Baiña azalcan, itxasoan lez, ez ete da ur gardenik? Bai, ba-da basazkoa baiño gorago dan zerbait. Maitasun bi, goragokoak, aitatzen dauskuz emakume olerkariak: Jaiako maitasuna ta Aberri maitasuna. Ona:

«Eurak baño gorago, Aberrientzat maitetasuna, auxe da, ur gardena. Baiña gorago ondiño, dan bikañena Jaungoikoarentzako maitetasuna».

Sarri izan oi dau gogoa itun; jente artean dagoncan, mitxeletak argi inguru lez, dabillio tamala, ta bakarrik dagoncan, kendu eziñak yakoz mitxeta baltzak. Negu biotzean galdu yakon maitcaren irudiak dira; alan

be, ez dau nai guzur-atseginik, gurago dau bakarrik, bere gelan, egotea; ez, ez doa ludi onetako alai billa. «Gomuta itunen tamala da neuretzat gozo, maite», diño.

Zelako idazle

Eginetatik da gizona ezagun. Idazle idatzietatik, ez izan dudarik. Sorne Untzueta be, bere idazlanak darakuskue noraiño idazle dan. Ona 1930'ko urtarrilean, Lemoña'tik «Euzkerea»-ra bialdutako lantxo baten zati au. Bertan diñoskuna guztiontzat dator ondo, geurea zaituzten ikasi dagigun.

«Eztozube entzun, ene irakurliak —diño—, lengo egunian geure errijan jazo dana? Emengo langille batzuk, biarra lagata olatik urten, eta euren exectara eldu baño lenago, ardantegira sartu ziran, alkarregaz ardao pizkat edateko asmuz. An geure elez berriktan inardubela, oi dan lez atzeritar bat sartu zan, eta jakina, ez euson ondo eritxi euzkeraz egitari; ez, ba, abo gustijentzako eginikua eziña bea be ez da-ta, ta curakana juanda esan eutsen, bere aurrian ez erabilteko basatijen izkerarik.

«Geuriak be mutuak eziran ta, adoretu ta gixa-lagiz aldeztu eben erabilten euzkera ederra. Lenengo urten zan atzeritarra makaldutera yoyala ikusita, beste eurretat batzuk lagundu yakozan; alperrik, baña, euzkeldunen alde urten ebenak geiago izan ziran-eta. Azkenerako sortu zan sortu biar zana: burrukia, gudia! An izan ziran galopadak, arrapaladak!... Zer izan zan ango apatxotsa «Agerric»-tik aurrera!...

«Auxe da jazo zana. Zer deritxazube? Tamalgarrija ta lotsagarrija dala diñue batzuk; nik baña besterik diñot, burrukaldi ori, euzkeldun orontzat dala onuratsu-onutatsuba. Zer ba!... Gura daberen gusija esaten itxi? Ez olakorik, aldeztutia azke dagon arte beintzat! Onelako eztabaidatxubak egunoro biar litzakez, zaurijan ukutuagaz, zauriduna bizkortu egiten da-ta. Dausgunez, ba, geure-geuria dogun euzkel-ele ederra aldeztuteko, nok zirikatu biar dogu, ta egunoro zirikatu ezker, euzkeldun odola bixi-bixi egin-da, bere-berriak diran gauzak aldeztuten asiko litzake».

Onelaxe, argi ta zentzunez, idazten dausku beti Untzueta, euskal idazle jatorrak. Zergaitik daukagu gaur ixillik. Geurea aldeztu bearcan dagoz, ba! Urteak craxi, bear da? Euskal idazleak eriotzaraiño kanta bear dau.